

N:o 82.

Kongl. Maj:ts nådiga proposition till Riksdagen angående försäljning af viss del af förra militiebostället 1 mantal Örby n:o 2 Bossgård i Elfsborgs län jemte kronans andel i fallet och vattnet i Viskaån utanför samma område m. m.; gifven Stockholms slott den 7 april 1899.

I en den 4 februari 1896 till Kongl. Maj:t ingifven skrift anförde ingeniören A. E. Håkanson, att han hade för afsigt att, i enlighet med ett af chefen för södra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, majoren W. Gagner uppgjortt förslag, i det så kallade Kongsfors vattenfall i Viskaån uppföra en dambyggnad för tillgodogörande af vattenkraften derstädes i och för en tillämnad fabriksanläggning. För detta ändamål anhöll sökanden, att Kongl. Maj:t och kronan måtte för förra förste majorsbostället 1 mantal Örby n:o 2 Bossgård i Örby socken och Marks härad af Elfsborgs län med sökanden deltaga i dambyggnaden, som skulle hafva fäste å ena sidan vid den sökanden tillhöriga fräselägenheten Grenneqvarn och å andra sidan vid inloppet till qvarnrännan å den nämnda kronoegendomen tillhörande så kallade Kongsfors qvarn, eller, derest denna framställning icke beviljades, att sökanden, som i sådant fall hade för afsigt att ensam utföra dambyggnaden, måtte medgifvas rätt till damfäste å kronoegendomens mark samt att, jemlikt stadgandena i §§ 3 och 4 i kongl. förordningen den 30 december 1880 om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund, få nyttja den kronoegendomen tillkommande lotten i vattnet, i den mån densamma icke toges i anspråk för den vid Örby befintliga qvarnen, intill dess

för Kongl. Maj:t och kronans räkning rätten till nyttjandet af denna del af vattnet i laga ordning komme att göras gällande.

Med anledning af denna ansökning förklarade Kongl. Maj:t genom nådigt bref den 13 juni 1896, att kronan icke skulle för nämnda boställes räkning deltaga i den föreslagna dambyggnaden samt att Kongl. Maj:t funnit den underdåniga framställningen i öfrigt icke för-
anleda till annat yttrande, än att sökanden hänvisades att vid vederbör-
lig domstol utföra den talan angående ifrågavarande dambyggnad, hvar-
till han kunde finna sig befogad.

Efter häraf erhållen del anmälde sökanden, jemlikt § 10 i ofvan omförmälda kongl. förordning om jordegares rätt öfver vattnet å hans grund, hos domareembetet i Marks härad sin afsigt vara att i hufvud-
saklig öfverensstämmelse med förenämnda, af majoren Gagner upp-
gjorda förslag uppföra ifrågavarande dambyggnad samt uttog stämning
å Kongl. Maj:t och kronan samt arrendatorn af hemmanet Örby n:o 2
Bossgård, med yrkande att det måtte tillåtas sökanden dels att utan
någon ersättning å hemmanets grund erhålla nödigt damfäste och
utföra de öfriga anläggningar, som erfordrades för den tillämnade dam-
byggnaden, och dels att få nyttja den hemmanet tillkommande lotten
i vattnet, i den mån densamma icke toges i anspråk för den derå be-
fintliga qvarnen, intill dess för Kongl. Maj:ts och kronans räkning
rätten till nyttjandet af denna del af vattnet i laga ordning kunde
komma att göras gällande.

Genom den 28 juni 1897 meddeladt utslag, som numera vunnit
laga kraft, förklarade Marks härads synerätt sökanden berättigad att
under vissa vilkor uppföra ifrågavarande dambyggnad och att utan
avgift använda icke blott nödigt damfäste å kronans grund, utan äfven,
intill dess kronan gjorde sin rätt i laga ordning gällande, den del i
kronans hälft af vattnet, som ej vid Kongsfors qvarn förbrukades.

Nu har emellertid sökanden i en den 25 juni 1898 till Kongl.
Maj:t ingifven skrift anført, att sökanden hade för afsigt att använda
den vattenkraft, som vunnes genom omförmälda dambyggnad, till en
elektrisk kraftstation, hvarifrån kraften skulle öfverföras till en större
fabrik för tillverkning af bomullsgarn, samt att det vore ett oundgängligt
vilkor för att denna fabrik skulle kunna drivas med någon fördel,
att äfven den kronan tillhöriga andelen af vattnet i Kongsfors vatten-
fall kunde för ändamålet användas; och har sökanden för den skull
anhållit om vederbörligt tillstånd att af kronan inköpa det å en an-
sökningen bilagd, af kommissionslandtmätaren G. G. Skärman upprättad
karta upptagna område af förenämnda kronoegendom, utgörande 1 har

76 ar 70 kvadratmeter, jemte hela den kronan tillhöriga andelen af fallet och vattnet i Viskaån utanför samma område äfvensom derå befintliga qvarn- och andra byggnader.

Till stöd för ansökningen har sökanden ytterligare anfört, att, då strömfallet vid Kongsfors vore så beskaffadt, att för dess tillgodogörande strandegarne å ömse sidor hade af nöden dambyggnad hvar å den andres grund, något sjelfständigt tillgodogörande af fallet från kronans sida aldrig kunde ifrågakomma och att, då sökanden enligt synerättens åberopade utslag erhållit laga tillstånd att bygga dam tvärs öfver vattendraget samt använda kronans hälft af vattnet deri med undantag af den obetydliga del, som förbrukades för Kongsfors qvarn, för kronans räkning ej heller något användande af vattnet i vidsträcktare mån kunde ega rum utan under de vilkor och mot utbetalande af den ersättning, som stadgades i § 3 i förut nämnda kongl. förordning, hvarjemte sökanden förklarar sig villig att för omförmälda jordområde med kronans andel af fallet och vattnet derutanför samt den å området befintliga qvarnen och öfriga byggnader erlægga en köpeskilling af 15,000 kronor, motsvarande därför af förbemälda Gagner enligt ett handlingarna bilagdt värderingsinstrument åsatt värde.

Sedermera har till Kongl. Maj:t ingifvits ett protokoll, hållet vid extra bolagsstämma med Kongsfors spinneriaktiebolag den 30 september 1898 och utvisande, att sökanden till nämnda bolag försålt lägenheten Grenneqvarn samt att bolaget förbundit sig att, derest nu ifrågavarande underdåniga ansökning vunne nådigt bifall, af sökanden inköpa förenämnda jordområde, andel i fall och vatten samt qvarn- och öfriga byggnader.

Efter nådig remiss har domänstyrelsen den 17 nästlidne mars afgifvit underdånigt utlåtande och dervid tillika öfverlemnad yttranden i ämnet från arrendatorn af kronoegendomen i fråga, vederbörande kronofogde och domänintendent samt Kongl. Maj:ts befallningshafvande i länet.

Af de sålunda hörde har domänintendenten meddelat, att vid en den 31 juli 1893 å egendomen förrättad arrendevärdering ett belopp af 600 kronor af domänintendenten föreslagits skola afgå såsom afdrag å årliga arrendesumman, för den händelse arrendatorn skulle åläggas att afstå qvarn med fall och dertill hörande torp äfvensom mark, erforderlig för en industriel anläggning, hvarjemte domänintendenten, under förutsättning att arrendatorn möjligen skulle fordra ersättning, utöfver hvad han af sökanden bekomme för afstående af i ansökningen omnämnda lägenhet, till högre belopp än det ofvan angifna, hemställt,

huruvida icke lämpligast vore, att med försäljningen finge anstå, intill dess nuvarande arrendeperiod gått till ända.

Kronofogden har hemställt om bifall till ansökningen.

Arrendatorn har förklarat, att, då sökanden förbundit sig, att, derest han finge af kronan inköpa ifrågavarande vattenfall och område med byggnader, sökanden eller det bolag, till hvilket det försålda kunde komma att öfverlätas, skulle hålla arrendatorn fullt skadeslös för den minskning i inkomster från den arrenderade egendomen, som genom den ifrågasatta försäljningen kunde för honom eller hans rättsinnehafvare uppkomma, arrendatorn för sin del ej hade något som helst att invända mot ansökningen eller något anspråk att framställa mot Kongl. Maj:t och kronan, ifall ansökningen bifölles.

Kongl. Maj:ts befallningshafvande har, enär ifrågavarande vattenfall under nuvarande förhållanden ej syntes kunna användas med samma fördel, som om hela vattenfallet vore i en mans ego, och då någon förlust för kronan genom vattenfallets försäljning ej uppkomme, men omkringliggande ort syntes få stor fördel, om en försäljning komme till stånd, tillstyrkt bifall till ansökningen, dock under förklarande att dermed ej afgifvits något yttrande om vattenfallets värde, hvilket Kongl. Maj:ts befallningshafvande ej tilltrorde sig kunna bedöma.

För egen del har domänstyrelsen till en början meddelat, att förra förste majorsbostället 1 mantal Örby n:o 2 Bossgård med 1 mantal Kongsfors n:o 1 i Örby socken genom styrelsens kontrakt den 31 maj 1895 utarrenderats under tjugu års tid från den 14 mars 1896 mot ett årligt arrende af 1,800 kronor och för närvarande innehades af Albert Börjesson; att under arrendet vore inbegripna Kongsfors qvarn och qvarnlägenhet, hvarå funnes följande kronan tillhöriga åbyggnader, nemligen ett qvarnhaus af timmer, 7 meter långt, 7 meter bredt och 5 meter högt, brädfodradt och inrättadt för två par stenar; en mjölnarstuga af timmer, brädfodrad och rödfärgad, 7,5 meter lång, 3,25 meter bred och 3,25 meter hög, innehållande ett boningsrum, kök och förstuga; en långa, innehållande svinhus och hållstall af resvirke, 3,75 meter bred, 6,80 meter lång och 2 meter hög, samt en ladugård, 12,8 meter lång, 5,80 meter bred och 2,25 meter hög, indelad till fähus af timmer, foderlada, loge och sädeslada med ränne af resvirke och bräder; samt att vid den å hemmanet senast verkställda arrendeuppskattning arrendevärdet af qvarn med torp beräknats till 550 kronor.

Vidare har styrelsen anfört, att, då, så vidt för styrelsen känt vore, ifrågavarande jordområde med kronans andel af fallet och vattnet derutanför samt den å området befintliga qvarnen och andra byggnader

icke kunde för något kronans omedelbara behof användas samt för hufvudgårdens skötsel desamma kunde utan olägenhet undvaras, men deremot genom deras försäljning för nu uppgifna ändamål ett industriellt behof tillgodosåges, styrelsen ej hade något att erinra mot bifall till den underdåniga ansökningen om deras försäljning, förutsatt att kronan i köpeskilling tillförsäkrades ett belopp, som fullt motsvarade deras verkliga värde. Så syntes det styrelsen emellertid ej blifva förhållandet, derest den af sökanden erbjudna köpeskillingen, 15,000 kronor, skulle godkännas, enär, enligt hvad af majoren Gagners förutnämnda värderingsinstrument inhemtades, detta belopp endast utgjorde värdet af de omkring 30 effektiva hästkrafter, som för närvarande användes för qvarnens drift. Styrelsen ansåge därför, att, på det kronans fördel icke måtte förbises, köpeskillingen för jordområdet med mera borde bestämmas i den ordning, som stadgades i kongl. förordningen angående jords eller lägenhets afstående för allmänt behof den 14 april 1866, och att såsom vilkor i öfrigt borde stadgas enahanda bestämmelser, som finnes intagna i kongl. brefvet den 28 maj 1897 angående rätt för Fridafors fabriksaktiebolag att tillösa sig ett jordområde med angränsande vatten i Mörrumsån från förra häradshöfdingebostället 1 mantal Karsahult n:o 1 i Kronobergs län.

Med afseende å hvad i ärendet förekommit vill Kongl. Maj:t härmed föreslå Riksdagen att medgifva,

dels att det å förenämnda, af kommissionslandtmätaren Skårman upprättade karta angifna området, utgörande 1 har 76 ar 70 kvadratmeter, jemte hela den kronan tillhöriga andelen af fallet och vattnet i Viskaån utanför samma område äfvensom derå befintliga qvarn- och andra byggnader må till sökanden eller hans rättsinnehafvare med eganderätt upplåtas mot köpeskilling, som på sökandens eller hans rättsinnehafvares bekostnad bestämmas i den ordning, som i kongl. förordningen den 14 april 1866 finnes föreskrifven i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, men icke må sättas till lägre belopp än 15,000 kronor, och under vilkor i öfrigt,

att köpeskillingen skall till landtränteriet i länet inbetalas, innan jordområdet med fall och byggnader får af sökanden eller hans rättsinnehafvare tagas i besittning,

att området med tillhörigheter får af sökanden eller hans rättsinnehafvare tagas i besittning vid utgången af nu löpande arrendeperiod för egendomen den 14 mars 1916 eller dessförinnan å tid, hvarom sökanden eller hans rättsinnehafvare kan med egendomens nuvarande arrendator öfverenskomma,

att, derest sådan öfverenskommelse träffas, sökanden eller hans rättsinnehafvare skall, utan något som helst bidrag från kronan, till arrendatorn årligen erlægga den godtgörelse, som bör tillkomma arrendatorn för mistning af jordområdet med qvarn och fall med mera, samt

att sökanden eller hans rättsinnehafvare skall vara skyldig att, om så påfordras, uppsätta och för all framtid underhålla stängsel i jordområdets gräns mot kronans mark;

dels ock att köpeskillingen må, på samma sätt som köpeskillingarne för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark.

De till ärendet hörande handlingar skola Riksdagens vederbörande utskott tillhandahållas; och Kongl. Maj:t förblifver Riksdagen med all kongl. nåd och ynnest städse väl bevågen.

Under Hans Maj:ts,

Min Allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF.

Hans Wachtmeister.

Utdrag af protokollet öfver finansärenden, hållet inför Hans Kongl. Höghet Kronprinsen Regenten i statsrådet å Stockholms slott den 7 april 1899.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern BOSTRÖM,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena greve DOUGLAS,
Statsråden: herr friherre ÅKERHIELM,
          WIKBLAD,
          friherre RAPPE,
          ANERSTEDT,
          VON KRUSENSTJERNA,
          greve WACHTMEISTER,
          CLAËSON,
          DYRSSEN.

Chefen för finansdepartementet, statsrådet greve Wachtmeister föredrog slutligen:

En till Kongl. Maj:t ingifven skrift, deri ingenjören A. E. Håkanson, som genom Marks härads synerätts laga kraft vunna utslag den 28 juni 1897 förklarats berättigad att, under vissa vilkor och i hufvudsaklig öfverensstämmelse med ett af chefen för södra väg- och vattenbyggnadsdistriktet, majoren W. Gagner uppgjort förslag, för tillgodogörande af vattenkraften i det så kallade Kongsfors vattenfall i Viskaån derstädes uppföra en dambyggnad med fäste å ena sidan vid den sökan- den tillhöriga fräselägenheten Grenneqvarn och å andra sidan vid inloppet till qvarnrännan å den förra förste majorsbostället 1 mantal Örby n:o 2 Bossgård i Örby socken tillhörande så kallade Kongsfors qvarn

och att utan afgift använda icke blott nödigt damfäste å kronans grund, utan äfven, intill dess kronan gjorde sin rätt i laga ordning gällande, den del i kronans hälft af vattnet, som ej vid Kongsfors qvarn förbrukades, i underdånighet anhållit, att, enär sökanden hade för afsigt att använda den vattenkraft, som vunnes genom omförmälda dambyggnad, till en elektrisk kraftstation, hvarifrån kraften skulle öfverföras till en större fabrik för tillverkning af bomullsgarn, samt det vore ett oundgängligt vilkor för att denna fabrik skulle kunna drivas med någon fördel, att äfven den kronan tillhöriga andelen af vattnet i Kongsfors vattenfall kunde för ändamålet användas, sökanden måtte erhålla vederbörligt tillstånd att af kronan inköpa det å en ansökningen bilagd, af kommissionslandtmätaren G. G. Skårman upprättad karta upptagna område af förenämnda kronoegendom, utgörande 1 har 76 ar 70 kvadratmeter, jemte hela den kronan tillhöriga andelen af fallet och vattnet i Viskaån utanför samma område äfvensom derå befintliga qvarn- och andra byggnader;

öfver hvilken ansökning domänstyrelsen afgifvit infordradt underdånigt utlåtande och dervid tillika öfverlemnadt yttranden i ämnet från arrendatorn af kronoegendomen i fråga, vederbörande kronofogde och domänintendent samt Kongl. Maj:ts befallningshafvande i Elfsborgs län.

Med afseende å hvad i ärendet förekommit tillstyrkte statsrådet, att Kongl. Maj:t måtte i nådig proposition föreslå Riksdagen att medgifva, dels att det å förenämnda, af kommissionslandtmätaren Skårman upprättade karta angifna området, utgörande 1 har 76 ar 70 kvadratmeter, jemte hela den kronan tillhöriga andelen af fallet och vattnet i Viskaån utanför samma område äfvensom derå befintliga qvarn- och andra byggnader finge till sökanden eller hans rättsinnehafvare med eganderätt upplåtas mot köpeskilling, som på sökandens eller hans rättsinnehafvares bekostnad bestämdes i den ordning, som i nådiga förordningen den 14 april 1866 funnes föreskrifven i fråga om jords eller lägenhets afstående för allmänt behof, men icke finge sättas till lägre belopp än 15,000 kronor, och under vilkor i öfrigt,

att köpeskillingen skulle till landtränteriet i länet inbetalas, innan jordområdet med fall och byggnader finge af sökanden eller hans rättsinnehafvare tagas i besittning,

att området med tillhörigheter finge af sökanden eller hans rättsinnehafvare tagas i besittning vid utgången af nu löpande arrendeperiod för egendomen den 14 mars 1916 eller dessförinnan å tid, hvarom sökanden eller hans rättsinnehafvare kunde med egendomens nuvarande arrendator öfverenskomma,

att, derest sådan öfverenskommelse träffades, sökanden eller hans rättsinnehafvare skulle, utan något som helst bidrag från kronan, till arrendatorn årligen erlägga den godtgörelse, som borde tillkomma arrendatorn för mistning af jordområdet med qvarn och fall med mera, samt

att sökanden eller hans rättsinnehafvare skulle vara skyldig att, om så påfordrades, uppsätta och för all framtid underhålla stängsel i jordområdets gräns mot kronans mark;

dels ock att köpeskillingen finge, på samma sätt som köpeskillingarne för försålda mindre kronoegendomar, användas till inköp för kronans räkning af skogbärande eller till skogsbörd tjenlig mark.

Hvad statsrådet sålunda tillstyrkt behagade Hans Kongl. Höghet Kronprinsen Regenten gilla och bifalla; och skulle nådig proposition till Riksdagen aflåtas af den lydelse, bilagan litt. — vid detta protokoll utvisar.

Ex protocollo:
Fredrik Zethelius.